

בס"ד.

חרב יעקב אריאל, באהלו של תורה, סך ד, סימן יט

... גם הראשלי"צ הרב עובדיה יוסף וגם עמיתו הרב ישראלי חרף מסקנותיהם השונות, שונים בניסוח הבעיה של 'סיכון המדינה בשחרור המחבלים לעומת סכנת הריגתם של בני הערובה' ודנו בה לפי הכללים המקובלים בהלכה של סיכון האחד לעומת סכנתו של אחר במישור האישי.

לעומתם ראינו שיש להתייחס למלחמה במישור חשיבה ציבורי שבו חלים כללים אחרים.

היה מקום אפוא לראות גם את בעיית חטופי אנטבה כבעיה מלחמתית שהרי בסופו של דבר מלחמה לנו במחבלים ביבשה בים ובאוויר וכן בן ערובה נחשב לחייל בחזית אימה זו.

וכמו בכל מלחמה על המפקד מוטלת האחריות הכבדה לשקול בכל מקרה את שכרו של סיכון לעומת הפסדו במצבו הפרטי וביחס למערכה כולה, הוא הדין כאן, רשאית הממשלה להחליט אם לסכן את החטופים לשם הצלחתה של המלחמה הכלולת במחבלים או להיפך לסכן את המדינה במקרה חריג זה ע"מ להציל את החטופים וברוך ה' שהנחה את הממשלה בעצה טובה לשבור את התבית ולשמור את יינה ולהחזיר את החטופים בשלום לביתם. כן יאבדו כל אויבך ה'!

סכרא פשוטה היא שכרינו מלחמה אין להתחשב בפיקוח נפש של הפרט:

אציקלופדיה הלכתית רפואית, סך ו, ערך "פיקוח נפש", עמ' 454-455.

בדיני מלחמה – סברה פשוטה היא שבדיני מלחמה אין להתחשב בפיקוח נפש של הפרט, ^[2903]שאם נאמר שעבור ולא ייהרג, והיינו שלא יאז מלחמה כדי לא לסכן את נפשו, לא מצאנו ידיו ורגליו בדיני מלחמה, בין מלחמת מצווה ובין מלחמת הרשות, אלא על כרחך ענייני הכלל של מלחמות, ואפילו מלחמת רשות, יוצאים הם מכלל זה של 'וחי בהם' ^[2904]ומעצם דיני המלחמה אין משגיחים בה על סכנת נפשות ^[2905]ולא נאמר דיני פיקוח נפש אלא ביחס ליחידים, אבל בציבור לא חלים גדרים אלו. ^[2906]אכן, כל זה בתנאי שיש סיכוי לנצח, והסכנה אינה אלא לגבי יחידים; אבל אם מדובר בנסיבות שבהן יש סכנה קיומית לכלל ישראל, אין להסתכן במלחמה, וכן אם יש הערכה שלא ניתן להגן על מקום כלשהו, ואם ימשיכו להלחם ימותו רבים, וגם יפול המקום, אין להסתכן בכך. ^[2907]אמנם יש מי שכתב, שמצות הריגת שבעת העממים היא כאשר יוכל להורגו מבלי שיתכן בדבר. ^[2908]

[2903] ראה מנ"ח מ' תורה, מרומי שדה עירובין מה א. [2904]. שו"ת משפט כהן ס' קמג, וכתב שם, שאולי הוא מכלל משפטי המלכה (וראה גם בספרו של הרא"ה קוק חזון האולה עם רב); אגרות ראי"ה ח"ג איג תקמד. וראה באריכות בספרו של נ. רקובר, מסירות נפש – הקרבת היחיד למען הרבים, ספרית המשפט העברי, תש"ס, פרקים ט-יא. [2905] גר"ח מבריסק עה"ת פ"ל בשלה עה"פ עם חרף נפשו. וראה באריכות בס' תורת המועדים עמ' 174 ואילך, והגר"ש גורן, תחומין, טו, תשל"ה, עמ' 11 ואילך; ארץ חמדה ספר א שער א ס"א. [2906] א. שוחסן, ויעמידה ליעקב לחק, מה"ל שניה, עמ' 36 ואילך, וראה ישועות יעקב על יו"ד ס' קנז קס"א; שו"ת ציצן אילעור ח"ב ס' ס. [2907] הגר"א שפירא, מ"ר שושה, חוב"ט, חורף תשל"ה, עמ' 18, הנ"ל, בהערת לס' ויעמידה ליעקב לחק, עמ' 67 ואילך. [2908] ס' החינוך מ' תורה; שם מ' תתקכ. וראה במנ"ח מ' תכה שהאשיי סיסה זו בצ"ע. וראה עוד במנ"ח מ' תדר. וראה מה שהעיר בדין מלחמה ופיקוח נפש בשו"ת אגרות משה חת"מ ח"ב ס' עח.

חרב יעקב איראל, באהלז של תורה, סך ד, ספן יט

... את חידושו של מרן הרב זצ"ל שהעמיד את תמוגז "כלל ישראל" במישור שונה מהמושגים האישיים המקובלים העמיק והרחיב תלמידו מו"ר הגר"ש ישראל (שליט"א) זצ"ל (עמוד הימיני סי' י"ד). לדעתו - במלחמה נהפך כלל ישראל לגוף אחד ואין אנו מסתמלים על כל אחד ואחד באופן פרטי לכן איננו מתחשבים בחיי הפרט בשעת מלחמה, המצוה 'וחי בהם' מתיחסת לחיי הכלל והשיקול היחיד העומד בפנינו הוא טובת הכלל.

[וישרה לו הוסיף הסבר לרעיון זה: **שש** שברח ומזמן שיש היתר וגם חובה ליחיד הנתון בסכנת חיים להקריב אבר אחד מאבריו לשם הצלת כל גופו 'עור בעד-עור וכל אשר לאיש ימן בעד נפשו' (איוב ב' ד') כן במלחמה שהסכנה נשקפת לכלל יש הצדקה להקריב יחידים שהם בבחינת אברים בודדים מהגוף האורגני כולו לשם הצלת הכלל כולו...].

בתקופת מבעצם יונתן, התעורר הדיון ההלכתי מחדש בשאלת 'הסיכון לשם הצלת אחרים'. הראשון לציין הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א דן בשאלה החמורה שעמדה על הפרק לפני החילוף: 'האם יש לשחרר את המחבלים הלואים בבתי סוהר בארץ תמורת החטופים באנטבה או לא?'

שחרור המחבלים מסכן את הציבור הן בעצם שיחרורם והן בעידוד מתבלים אחרים לחבל ולפגוע בישראל מתוך סיכוי להשתחרר לבסוף מהכלא ע"י חטיפת בני ערובה. מאידך יש בכך הצלה ודאית ומידית לישראלים החטופים ... ובהתחשב בעובדה שהחטופים היו בסכנה ודאית ומידית ושחרור המחבלים הוא רק חשש סכנה לטווח רחוק - הוא מתיר את שחרור המחבלים למרות הסיכון שבדבר תמורת החטופים באנטבה (תושבע"פ כרך י"ט).

לעומתו סבר מו"ר הגר"ש ישראלי (שליט"א) זצ"ל במאמרו על מבעצם יונתן (שבילין כ"ט-ל' כסלו תשל"ז) - ששחרור המחבלים, במצב המלחמה בו נתונה ישראל עם אויביה בכלל, והמחבלים בפרט, אינו רק חשש רחוק של סכנה אלא סכנה מוחשית והיה מקום להקריב את החטופים ולא לסכן את מדינת ישראל בשחרור המחבלים.

אלא שבבעיה זו של 'סיכון אחד לשם הצלת אחר' יש שלוש דעות: א. הרדב"ז - אסור, ב. הסיפס משה והגהות מיומיות - מתייבם, ג. והאור שמח לדעתו - מרשה.

והוא מכריע כדעה הממוצעת שאין איסור ואין חיוב אולם יש רשות להסתכן כדי להציל את הזולת...

מסקנתו היא אפוא שהממשלה היתה רשאית לשחרר את המחבלים ולהציל את החטופים למרות שהיה בכך סיכון למדינה ומאידך היא היתה רשאית גם להכריע באופן שונה ולהימנע משחרור המחבלים למרות שהדבר היה מביא למותם של בני הערובה הדבר היה נתון אפוא לשיקוליה הבטחוניים של הממשלה.

למסקנתו זו הגר"ש ישראלי מלווה חידוש בגדר 'וחי בהם' - לדעתו מצוה זו של 'החיים' אינה מצוה אישית שכל אחד מצווה לשמור על חיו גם כשהדבר כרוך באיסור מן התורה אלא זוהי מצוה כללית שכל אחד מישראל חייב לשמור על חיי כל אחד מישראל גם כשהדבר כרוך בעבירה.

התוצאה של הגדרה זו היא - שאין חובה על אדם לשמור על חייו יותר מאשר על חיי תבירו חייו וחיי זולתו ששים, ולכן הוא בספק סכנה ותבירו בודאי סכנה הוא רשאי להסתכן כדי להציל את חבריו...

גם הגר"י איראל שליט"א דן כסוגיה זו בהרחבה:

סיכון עצמי לשם הצלת אחרים כפלחמה - האם הסיכון העצמי מותר על פי ההלכה:

חרב יעקב איראל, באהלז של תורה, סך ד, ספן יט

יעקב אילוז הי"ד שונל בקרבות הבלימה של השריון במלחמת יום הכיפורים בגולן הותיר אחרי ככת יד ובו בירור הלכה על חובת ההקרבה העצמית לשם הצלתו של פצוע מלחמה. הדחף לבירורה וליבנה של בעיה זו היתה נפילתו של דודו במלחמת ששת הימים, הדוד שימש כחובש קרבי ונפל תוך כדי הגשת עזרה לפצוע.

בתקופת לימודיו של יעקב ז"ל בישיבה בעת מלחמת ההתשה התפרסמו מעשי גבורה דומים שבאחד מהם נשאל החובש בן ישיבה, בעתונות: 'האם הסיכון העצמי מותר על פי ההלכה במקרה זה?'

הבעיה הטרידה את יעקב מאוד, הוא עיין במקורות, אספס בשקידה וניסה להעלות מהם את המסקנה אליה הגיע לבסוף - שהמעשה לא רק מותר אלא אף מצוה.

יעקב אילוז בן נתיבות, בוגר ישיבת בני עקיבא בית יהודה בכפר מימון, תלמיד ישיבת כרם ביבנה נפל ב"א תשרי תשל"ד בפנפ שבגולן במלחמת יואל"פ בן 21 היה בגופו ה' יקום דמו.

כדי להבין את תרומתו הגדולה של יעקב הי"ד לחשיבה ההלכתית בנושא זה של ההקרבה העצמית במלחמה ואשר יש לו השלכות רבות על המחשבה והמעשה והתנהגות הכלל והפרט מן הראוי לסקור כאן את מהלך הדיון ההלכתי בנושא זה מאז קום המדינה ועד היום...

בשאלה זו - 'אם הצלת כלל ישראל או ציבור גדול מישראל שונה מהצלת יחידים' והשלכותיה על חובת הסתכנות של הפרט - נחלקו גדולי הדור שעבר...

מרן הרב קוק זצ"ל הקדיש לבעיה זו שלוש תשובות ארוכות (משפט כהן סימנים קמ"ב-קמ"ד) ... ותורף דבריו הוא - שאף כי מצות הצלה בדרך כלל דינה ככל מצוה אחרת בתורה שאינה נדחית מפני פקוח נפש ואין היתר או חובה לאדם להסתכן כדי לקיימה, בהצלת ציבור שאינו מסווג הוראת שעה. ואף כי הסמכות להורות הוראת שעה בניגוד למצות התורה מסורה לנביא או ב"ד, בדבר ברור ופשוט כהצלת כלל ישראל שליחותיה קעבדין. "כלל ישראל" לדעתו יכול להיות גם הציבור שבארץ ישראל או שבט מישראל שכן אלו קרויים "קהל" (ברישי הוריות).

[בנקבה זו מתאפיינת השקפתו הכללית של מרן הרב קוק זצ"ל בענין כלל ישראל ... שכלל ישראל שקול ואף קודם לתורה ואף שמבטחים אנו ועומדים שכלל ישראל קיים ועומד לנצח איננו יכולים לסמוך על ההבטחה ולהימנע מהשתדלות לשם הצלת כלל ישראל].

אמנם מלחמה שאף היא כוללת סיכון למשתתפיה מותרת ואף מצווה מסיבה אחרת לדעתו, משום שיצאה למלחמה נעשית ע"י המלכות וכשם שמלך רשאי להוציא אנשים להורג מדיני המלכות ובהוראת שעה כן רשאי לסכן את חייליו במלחמות.

חידושו גדול מוסוץ כאן מרן הרב זצ"ל שאפילו כשאין מלך בישראל מסורות סמכותיות להנהגה הציבורית הממלאת את תפקידו וליפכך גם בימינו יש היתר וחובה להסתכן ביציאה למלחמה...